

Dominika Dzwonkowska

Sprawozdanie z obrad sekcji "Filozofii techniki" : IX Polski Zjazd Filozoficzny, Wisła, 17-21 września 2012 roku

Studia Ecologiae et Bioethicae 10/4, 149-156

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DOMINIKA DZWONKOWSKA
Instytut Ekologii i Bioetyki, UKSW, Warszawa

Sprawozdanie z obrad sekcji „Filozofii techniki”, IX Polski Zjazd Filozoficzny, Wisła, 17-21 września 2012 roku

Zgodnie z długoletnią tradycją ogólnopolskich spotkań filozoficznych w dniach 17-21 września 2012 roku odbył się IX Polski Zjazd Filozoficzny zorganizowany przez Komitet Nauk Filozoficznych PAN oraz Polskie Towarzystwo Filozoficzne. Udział w Zjeździe zadeklarowało 735 uczestników reprezentujących głównie ośrodki krajowe z całej Polski, uczestnicy spotkania obradowali w 24 sekcjach, 5 podsekcjach tematycznych i 5 sympozjach specjalnych. W odpowiedzi na rosnące zainteresowanie problematyką filozoficznego dyskursu nad sferą techniki w ramach IX Polskiego Zjazdu Filozoficznego odbył się panel poświęcony filozofii techniki.

Obrady sekcji otworzył prof. dr hab. Andrzej Kiepas (Uniwersytet Śląski, Katowice) Przewodniczący Sekcji Filozofii Techniki. Pierwszym prelegentem sekcji był prof. dr hab. Wojciech Gasparski, który w wystąpieniu *Prakseologia i filozofia techniki* rozważał wzajemne powiązania obu tych dyscyplin określając je dyscyplinami bliźniaczymi, poznanie wzajemnych powiązań tych dwu dziedzin przyczynia się do lepszego zrozumienia działań związanych z projektowaniem i użytkowaniem techniki oraz do refleksji etycznej nad sferą techniki. W wystąpieniu przypomniano artykuł (1890) i traktat (1897) Alfreda Victora Espinasa, zatytułowany *Les origines de la technologie*, które zapoczątkowały prakseologię jak i filozofię techniki, podkreślając ich wzajemne powiązania. Technika, zdaniem Espinasa, powinna dotyczyć tego,

co robią ludzie, podczas gdy prakseologia powinna zajmować się ludzkim działaniem w całej ogólności. Profesor Gasparski w swoim wystąpieniu nawiązał do polskiej myśli prakseologicznej zapoczątkowanej przez Tadeusza Kotarbińskiego i krzewionej współcześnie przez Towarzystwo Naukowe Prakseologii przedstawiając jej dorobek i powiązanie z filozoficzną refleksją na temat techniki. Omawiany problem relacji między filozofią techniki a prakseologią został dokładniej przedstawiony w publikacji pod redakcją prelegenta i Timo Airaksinena zatytułowanej *Praxiology and the Philosophy of Technology* wydanej w serii „Praxiology: The International Annual of Practical Philosophy and Methodology” pod egidą Towarzystwa Naukowego Prakseologii.

W kolejnym wystąpieniu zaprezentowane zostały cechy wskazujące na zmianę sposobu postrzegania cywilizacyjnej roli techniki. Dr Ewa Bińczyk (UMK, Toruń) w swoim wystąpieniu zatytułowanym *Przewrót w namyśle na temat cywilizacyjnej roli techniki* wskazała, że intensyfikacja problemów społecznych w latach 80. ubiegłego stulecia przyczyniła się do istotnej zmiany w sposobie postrzegania cywilizacyjnej roli innowacji technologicznych i odkryć naukowych. Zmiana w namyśle technologicznym wyraża się w odrzuceniu technofobii, krytyce paternalizmu ekspertów oraz sieciowym ujmowaniu innowacji i odrzuceniu instrumentalizmu technologicznego. Wyznacznikami zmiany sposobu postrzegania techniki są też postulaty uwzględnienia politycznej roli laboratoriów oraz dokonania transformacji warunków brzegowych debat publicznych na temat ryzyka oraz innowacji.

Prelegentka w swoim wystąpieniu nawiązywała do najnowszych badań w zakresie STS (*Science and Technology Studies*), podczas gdy kolejny prelegent w swoim referacie nawiązywał do klasycznych ujęć filozofii techniki jakie można znaleźć u Józefa Bańki. Dr Paweł Nierodka (Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania im. Gen. Jerzego Ziętka, Katowice) w wystąpieniu *Filozofia cywilizacji a technika* podjął próbę analizy ujęcia techniki w myśli Józefa Bańki oraz wskazania aktualności tej myśli. Prelegent skupił się na odróżnieniu filozofii cywilizacji od techniki oraz od filozofii techniki, między innymi poprzez analizę współczesnego odróżnienia cywilizacji od kultury. O ile Dilthey rozważa możliwość sprowadzenia do siebie tych dwóch sfer życia człowieka, tak Józef

Bańka wskazuje na ich zasadniczą odmiennosc, definiujac cywilizacje jako materialny rozw6j czlowieka, a kulture jako historie idei. Z kolei roznicami mi6dzy cywilizacja a technika wynika z tego, ze cywilizacja jest teoria rozwiazań technicznych podczas gdy technika jest posiadaniem umiejetnosci zrobienia okreslonych rzeczy. Zdaniem Bańki *arché* cywilizacji jest zasada ulatwiania czlowiekowi jego codziennego zycia, tak ujęte *arché* jest przyczyna powstawania urzadz6n technicznych.

Tradycyjnie urzadz6nia techniczne s6 postrzegane jako narz6dzenie dzialania w swiecie materialnym, technika rzadko kiedy jest postrzegana jako sfera majaca zwiazek z duchowoscia, klasyczne podejscie zostalo podwazone w wystapieniu dr Bartłomieja Knosala (Politechnika Slaska, Gliwice), kt6ry w referacie *Technika i Oswiecenie. U źródeł nowego rozumienia techniki* podjal analize laczenia sie sfer technice z duchowym wymiarem czlowieka. Prelegent przytoczyl liczne przyklady wskazujace na mozliwosc zachodzenia na siebie tych sfer, jako jeden z nich wskazal postrzeganie komputer6w osobistych jako narz6dzenia wyzwolenia (Stewart Brand) oraz polaczenie technologii z technikami jogi w dzialalnosci sekty Shoko Asahary *Niebiańska Prawda*, w tym przypadku mialo to sluzyc osiagnieciu mistycznego uwolnienia (*gedatsu*). Autor zaprezentowal zwiazki mi6dzy sfera technice a sfera duchowa czlowieka poprzez ukazanie relacji, jaka zachodzila mi6dzy umiejetnosciami (*techné*), a m6droscia w okresie od starozytnosci do renesansu podejmujac probe dostrzezenia zwiazku mi6dzy tymi dwoma formami aktywnosci.

Dzialalnosc techniczna mimo, ze moze byc postrzegana jako narz6dzenie rozwijania j6zni jest przede wszystkim srodkiem sluzacym postepowi i znaczej poprawie jakosci zycia, niekiedy jednak staje sie zagrozeniem dla integralnosc srodowiska przyrodniczego i czlowieka. Jako taka powinna stac sie przedmiotem calosciowej analize, kt6ra uwzgl6dnia wszystkie aspekty jej oddziaływania zagadnienie to podjela dr Dominika Dzwonkowska (UKSW, Warszawa) w wystapieniu zatytułowanym *W poszukiwaniu holistycznego ujęcia techniki*. Prelegentka zaprezentowala og6lne zalozenia mozliwosci holistycznego ujęcia techniki oraz wskazala na zagrozenia jakie moga wi6zac sie z niekontrolowanym wdrazaniem technologii na przykladzie geo-

inżynierii. Goeinżynieria proponuje szereg rozwiązań technologicznych, które są próbą wielkoskalowego wpływu na klimat ziemski poprzez wpływanie na albedo Ziemi oraz regulowanie ilości dwutlenku węgla w atmosferze. Nawiązując do tezy Ellula o autonomii techniki prelegentka zwróciła uwagę na trudność związaną z przewidywaniem skutków działalności technicznej, stąd na konieczność zastępowania techno- optymizmu zasadą przezorności i całościowym postrzeganiem techniki.

Determinizm techniczny przytoczony w pewnej jego odmianie w powyżej cytowanym poglądzie Ellula był przedmiotem krytyki Feenberga, temat ten analizował dr Tomasz Łach (KUL, Lublin) w wystąpieniu zatytułowanym *Andrew Feenberga argumenty przeciw determinizmowi technicznemu*. Prelegent w pierwszej kolejności omówił koncepcję determinizmu technicznego, na który składają się dwie główne idee, mianowicie założenie, że rozwój techniki przebiega przewidywalnie i w dużej mierze niezależnie od kulturowych i politycznych wpływów oraz, dostrzeżenie, że technika wywiera wpływ na społeczeństwo. Prelegent po omówieniu wersji umiarkowanej i skrajnej determinizmu technicznego przystąpił do prezentacji krytyki tego nurtu w myśli Feenberga, który starał się wykazać, że założenia determinizmu są błędne, omówione zostały również założenia krytycznej teorii techniki reprezentowanej przez omawianego myśliciela. Feenberg odrzucał tezę o całkowitej niezależności techniki od społeczeństwa, jego zdaniem technika jest plastyczna i w pewnym sensie „przystosowuje się” ewoluując wraz z innymi aspektami społeczeństwa.

Rozwój techniki stawia przed etykami coraz to nowe wyzwania i pytania jedną z kwestii, która skłania do refleksji jest zagadnienie autonomii w interakcji człowiek-robot, problem ten podjęła dr Monika Małek w referacie pt. *Autonomia podmiotu interakcji człowiek-robot – problem łatwy czy złożony?* Prelegentka wyodrębniła trzy czynniki mające wpływ na zakres autonomii użytkownika interaktywnego robota. Pierwszy związany jest z funkcją spełnianą przez robota, roboty rehabilitacyjne czy edukacyjne powinny być przede wszystkim skuteczne w swoich działaniach, podczas gdy roboty spełniające funkcje opiekuńcze powinny wykazywać zachowania typowe dla ludzi takie

jak chociażby: przyjazność, sympatia, zrozumienie. Drugim czynnikiem mającym tutaj znaczenie jest wygląd zewnętrzny robota, który ma duże znaczenie dla charakteru interakcji i nie dotyczy tylko i wyłącznie zagadnienia podobieństwa robota do człowieka, ale także jego wymiarów, tak na przykład zbyt wysoki robot może wywołać u użytkowników poczucie utraty bezpieczeństwa. Istotnym czynnikiem jest także typ interakcji, do której robot został przeznaczony, robot-narzędzie powinien cechować się łatwością w użytkowaniu, a robot-mediator powinien być skuteczny w nawiązywaniu czy ułatwianiu kontaktu. Prelegentka zakończyła stwierdzeniem, że możliwości robotów powodują konieczność indywidualnego ustalania kryteriów i zakresu autonomii ich użytkowników.

W wystąpieniu zamykającym obrady panelu mgr Emilia Drelichowska (Uniwersytet Śląski, Katowice) omówiła zasadnicze podobieństwa między zasadą odpowiedzialności w ujęciu Hansa Jonasa a koncepcją zrównoważonego rozwoju. W referacie *Odpowiedzialność za przyszłość a koncepcja zrównoważonego rozwoju* prelegentka przybliżyła główne założenia filozofii odpowiedzialności w ujęciu Jonasa, wskazując na ich podobieństwo do podstawowych założeń zasady zrównoważonego rozwoju.

Obrady panelu zamknął prof. dr hab. Andrzej Kiepas podsumowując jego przebieg oraz dziękując uczestnikom za udział w panelu i wyrażając zadowolenie, że po raz pierwszy udało się zorganizować na Polskim Zjeździe Filozoficznym panel poświęcony filozofii techniki. Prof. Kiepas wyraził nadzieję, że panel dotyczący sfery techniki przyczyni się do zwiększenia zainteresowania polskich naukowców tym obszarem badań oraz, że będzie stała się częścią obrad odbywających się w ramach krajowych zjazdów filozoficznych.

W ramach sekcji filozofii techniki oprócz panelu poświęconemu prezentacji badań prowadzonych w polskich ośrodkach naukowych nad sferą techniki odbyły się również panele z zaproszonymi prelegentami z ośrodków krajowych, Niemiec, Austrii i Słowacji. Dodatkowe panele to warsztat CultMedia zatytułowane *Neue Medien – Hoffnungen, Befürchtungen, Realitäten* (*Nowe media – nadzieje, obawy,*

realności) oraz warsztat *Technology assessment (TA) and Sustainability (Wartościowanie techniki a rozwój zrównoważony)*.

Warsztat CultMedia odbywał się w dniach od 18 do 19 września, a obrady prowadzono w języku angielskim i niemieckim. Program tej części obrad przedstawiał się w następujący sposób:

18.09.2012 (wtorek)

11.20-11.40 – otwarcie – prof. dr hab. Andrzej Kiepas (Uniwersytet Śląski, Katowice), prof. dr Gerhard Banse (Karlsruher Institut für Technologie)

Moderator – prof. dr Banse

11.40-12.10 – prof. Dr. Annely Rothkegel (Universität Saarbrücken & Universität Hildesheim), *Teilen, Mitteilen, Verteilen, Beteiligen – Kommunikationsmodelle für die Netzkommunikation*

12.10-12.40 – prof. dr hab. Tadeusz Miczka (Uniwersytet Śląski, Katowice), *Audiovisualität dritter Stufe – Wirklichkeit oder Phantasie?*

12.40-12.50 – przerwa kawowa

12.50-13.20 – prof. dr hab. Bogdan Zeler (Uniwersytet Śląski, Katowice), *Neue Medien – multitasking – Überflussräume*

13.20-13.50- Prof. dr Pavel Fobel, Prof. dr Daniela Fobelová (Matej-Bel-Universität Bańska Bystrzyca), *New media – hope for revitalizing the moral elites*

14.00-15.00 – przerwa obiadowa

Moderator – prof. dr hab. Andrzej Kiepas

15.00-15.30 – prof. Dr. Hans-Joachim Petsche / Lena Simon (Universität Potsdam) „*Der ganze Strudel strebt nach oben; Du glaubst zu schieben, und du wirst geschoben.*“ (Goethe, Faust I). – *Digitale Mündigkeit versus Technikpaternalismus im Internet*

15.30-16.00 – prof. dr hab. Bogdan Oniszczyk / Prof. dr hab. Marek Jachimowski (Uniwersytet Śląski, Katowice), *Veränderungen der polnischen Gesellschaft unter dem Einfluss neuer Medien*

16.00-16.30 – Julius Erdmann (Universität Potsdam), *Von Rebellen und Legionen. Transformationen von symbolischem Widerstand und Protest im Internet*

- 16.30-16.45 – przerwa kawowa
16.45-17.15 – Małgorzata Bogaczyk-Vormayr (Universität Salzburg),
Text als Web. Electronic Literature and Net Art.
17.15-17.45 – dr Tomasz Stępień (Politechnika Wrocławska), *Eine
Hybridisierung der Kultur? Das Phänomen der transkulturellen
Verräumlichung von Medien*
17.45-18.15 – dr Mariola Sułkowska-Janowska, (Uniwersytet Śląski,
Katowice), *Aesthetic identity in the context of new media*

19.09.2012 (środa)

- 11.20-11.50 – mgr Iwona Osiecka, (Uniwersytet Śląski, Katowice),
Virtual reality and epistemic dimension of identity
11.50-12.20 – prof. dr Olga Rösch (Technische Hochschule Wildau),
*Interkulturelle Kommunikation als Studienfach – Einsatz von neuen
Medien in der Lehre*
12.20-12.30 – przerwa kawowa
12.30-13.00 – Björn Egbert (Universität Potsdam), *The genesis of tech-
nique by using the didactic principles “construction- and production-
task” as part of school and university education*
13.00-13.30 – prof. dr Gerhard Zecha (Universität Salzburg), *Neue
Medien – nachhaltige Wirkungen in der Bildung*
13.30-13.45 – zamknięcie obrad.

Uczestnicy: prof. dr Heinrich Badura (Bundesministerium für
Wissenschaft und Forschung, Wiedeń), prof. dr Gerhard Banse
(Karlsruher Institut für Technologie), dr Gerd Grübler (University of
Mainz), prof. dr hab. Andrzej Kiepas (Uniwersytet Śląski, Katowice),
dr Petr Machleidt (Akademie der Wissenschaften der Tschechischen
Republik), dr Krzysztof Michalski (Politechnika Rzeszowska), dr Karin
Petsche (Poczdami), PD dr B. Narahari Rao (Universität des Saarlandes,
Saarbrücken (Philosophisches Institut) & Vagdevi Vidya Pratisthana
(Vagdevi Educational Trust), Karnataka, Indie), prof. dr hab. Urszula
Żydek-Bednarczuk (Uniwersytet Śląski, Katowice).

W ramach obrad sekcji zorganizowano także warsztat z zakresu wartościowania techniki, warsztat *Technology assessment (TA) und Nachhaltigkeit (Wartościowanie techniki a zrównoważony)* został on przeprowadzony dnia 20 września 2012 roku przez prof. dr Armina Grunwalda, pracownika Karlsruher Institute of Technology oraz Dyrektora Biura Ewaluacji Skutków Techniki przy Bundestagu. Warsztat przeprowadzono w języku angielskim, w ramach tej części obrad sekcji zaproponowane zostały następujące tematy do dyskusji:

- *Neue Bedeutungen der Nachhaltigkeit (Nowe znaczenia i rozumienia zrównoważonego rozwoju)*;
- *Forschungen im Bereich der Nachhaltigen Entwicklung- responsible innovations (Badania w zakresie zrównoważonego rozwoju- responsible innovations)*;
- *TA und Nachhaltigkeit- philosophische Aspekte (Wartościowanie techniki a rozwój zrównoważony- aspekty filozoficzne)*;
- *Möglichkeiten und Grenzen von TA- TA als Politikberatung, Akteure, Institutionen (Możliwości i bariery wartościowania techniki- TA jako doradztwo polityczne, podmioty, instytucje)*

Warsztat zamykał program sekcji filozofii techniki, dzięki staraniom organizatorów obrad program tej sekcji był wyjątkowo rozbudowany. Towarzyszące obradom warsztaty poruszały istotne zagadnienia omawiane w ramach tej dyscypliny i były dla uczestników okazją do zapoznania się z problematyką poruszaną w przez przedstawicieli filozofii techniki z Polski i krajów sąsiadujących.